

ויקרא שמנו ישראל

הר' ייץ גרינברג ygreenberg@hadar.org

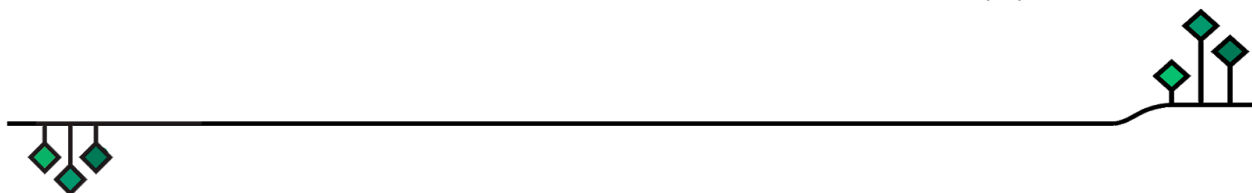
תרגום: עליזה רז-מלצר

פרשת וישלח תשפ"א

לקריאה בשם (או שינוי שם) יש משמעות גדולה מאוד במקרא. השם החדש אינו רק זהות, לעתים קרובות הוא מתאר את אופיו של האדם ולפרקים גם מרמז על מטרתו בחיים ותרומתו העתידית. כך, 'אברם' מאור-כשדים הופך ל'אברהם' ונשלח לכנען לשם יצירת ברית שעתידיה לעצב עקרונות וערכים של לאומים רבים. 'שרי' נעשית 'שרה' – אות לכך שהשאירה מאחור את עבודת האלילים שהביאה עמה מחרן ושהיא עתידה להביא לעולם את יורשת הברית ולהנחיל אותה לדורות הבאים. השם 'שרה' מגדיר אותה כשותפה בברית, וכתוצאה מכך לאם העמים (בראשית י"ז, 16).¹

בפרשת וישלח, יעקב אבינו נאבק עם ישות אלוהית מסתורית שכמעט מחסלת אותו אך הוא שורד וזוכה בשם 'ישראל'. מכאן ואילך, לא ייקראו דורות הברית 'בני אברהם' או 'בני יצחק' אלא 'בני ישראל'. ייתכן שזו קריאת השם החשובה במסורת היהודית. היא מגדירה לא רק את יעקב ואת חייו, אלא את המשימה המוטלת על צאצאיו לאורך ההיסטוריה כולה.

¹ ראו חיבורי על פרשת לך לך – [ברית הפלורליזם](#).

יש לתת תשומת לב זהירה למשמעות השם כפי שהטקסט המקראי מנמק אותו: "לא יִעֲקֹב יֹאמַר עוֹד שְׁמִי--כִּי, אִם-יִשְׂרָאֵל: **כִּי-שְׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים**, וְתוֹכַל" (בראשית ל"ב, 29)². משימתה של היהדות ותרומתה לאנושות יתחדשו באמצעות שאיפה מתמדת להיאבק עם אלוהים ואדם למען שניהם.

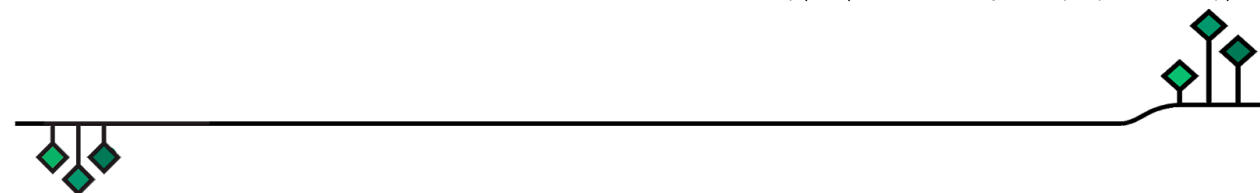
מה בעצם צריך מתאבק לעשות כשהוא מתגושש עם יריב? א. לאמץ את היריב אל הלב/**לחבק חזק**/להחזיק קרוב. ב. **לדחוף לאחור** ולהדוף אותו כדי למנוע נפילה והתרסקות. ג. **להפגין כושר עמידה**. לאמץ ולמתוח עד קצה גבול היכולת את שרירי הגוף והרצון הפנימי כדי להחזיק מעמד. ד. לא להיכנע נפשית ולא לוותר וליפול אלא **להתמיד עד שמתגברים על היריב**.

כיצד מממשים בני ישראל את החזון המקופל בשמם? שְׁרִינוּ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים כדי לקרב אותם זה לזה.

בתולדות האנושות נחשבת היהדות לדת המונותאיסטית הראשונה, זו שהבינה שיש ליקום אל/יוצר אחד שהוא בורא ומקיים את העולם. אך התרומה הגדולה ביותר של הדת היהודית היא בהעברת המסר ש**הכוח האנושי** - שהוא גדול מהיקום הרחב ומעבר לגבולות התפיסה האנושית, דואג לבני התמותה וגם לפיסה קטנה וזניחה - כוכב הלכת שלנו. למעשה, זהו אל אוהב המבקש ליצור עם האדם קשר מחייב ונצחי, כלומר - ברית. שרינו עם אנשים שלא יירתעו מהאל הרם והנישא הגדול והנורא. שלא ייסוגו לאחור מתוך תחושת חוסר משמעות, אלא לשכנע אותם ליטול יוזמה ולאמץ ללבנו את האל האוהב. לימדנו אותם להיות עטופים ומחובקים, ומכאן ואילך לא ירגישו אף פעם בודדים או נטושים. כך קירבנו את בני האדם לאלוהים. התמדנו בתורתנו ולא נרתענו מפני ההידחקות לשוליים או שלילה על ידי דתות הרוב הדומיננטיות.

לימדנו את האנושות שהעולם הוא בריאה שנוצרה לפנינו ותישאר אחרינו אך לא לעולם תיוותר על כנה. שהבורא קיים עוד לפני הקיום עצמו וימשיך להתקיים גם אחרי שהעולם יקרוס ויחדל מקיומו. אלוהים אוהב אותנו ואת הבריאה ומבקש שנעבוד אותה, נשמור עליה וננהג בה כבמתנה יקרה, הגם שהיא בת חלוף. הוא מבקש מאיתנו להצטרף אליו ולקחת חלק בתיקון היצירה היפהפייה-אך-פגומה שלו, או לכל הפחות לעמול

² יִשְׂרָאֵל - אֵל - "כִּי שְׂרִיתָ [נאבקת] עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים..."

לתיקון חלקת האלוהים הקטנה שלנו. לימדנו את האנושות לפעול מתוך אמונה זו, לקחת אחריות להשביח את העולם לטובת כלל יצירי האל.

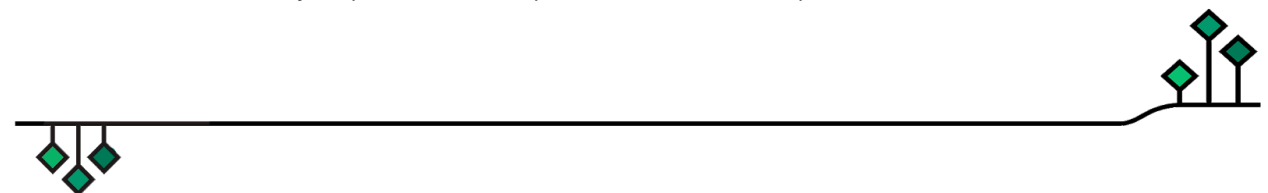
בשעתו, כדי להעביר מסר זה היה עלינו להיאבק במדע היווני שגרס כי העולם קיים לנצח והאל אדיש אליו. כעת אנו נאבקים עם מדענים מודרניים שטוענים כי העולם הוא תוצר של תהליך אקראי ועיוור ולפיכך גם נטול ערכים, מטרה או תוצרים. גם ההישגים המרשימים של עולם המדע לא שכנעו אותנו לוותר על המסר העיקרי שאנו מחנכים אליו: שהאנושות נקראת לתקן את העולם. לא ויתרנו על ההתחייבות לתקן עולם גם כשעמדנו מול ריאקציונרים שהתבצרו בעמדותיהם והתנגדו לכל שינוי בסטטוס קוו כשכלל ערכים בלתי שוויוניים ובלתי הוגנים. ואנו עדיין נאבקים בשיטה הכלכלית שמציבה רווחים לפני סביבה והודפת את השמירה על איכות הסביבה מפני הרדיפה אחר ממון.

לימדנו את האנושות שאלוהים הוא מוסרי ומבקש מאיתנו שנעשה טוב ונסור מרע. הנביאים הכריזו בפנינו ובפני העולם כולו שלא ניתן להחליף ערכי מוסר בטקסים דתיים ואי אפשר לשחד את אלוהים בהקרבת קרבנות כשבאותה עת אנו עסוקים בהונאה של האחר.³ החדרנו לדי.אן.איי. של העולם המערבי את מרכזיותו של המצפן המוסרי, את החובה לתמוך בטוב גם כשהחברה מתנערת ממנו, ו/או כשהדת השלטת מאפשרת סטטוס קוו פגום ו/או כאשר הרוב מהסה ומשתיק אותו.

הרמן ראושנינג, ממקורביו של היטלר בראשית דרכו, מתאר איך הסביר היטלר לעצמו את שנאת היהודים שלו: "מוסר כליות הוא המצאה יהודית... המשימה שלי היא לשחרר אנשים מערכי המצפון והמוסר המלוכלכים והמשפילים הללו".⁴ שְׁרִינוּ עִם הַסְטֵלִינִיזְם וְעִם מַשְׁטֵרִים עֲרִיצִים שֶׁטַעְנוּ לְשִׁלְטָה אֲבִסְלוּטִית וְהִתְנַגְדוּ לְאִמּוֹנֵתָנוּ הַגּוֹרֶסֶת כִּי יֵשׁ לְנַהוּג לִפִּי צוֹ הַמִּצְפּוֹן וְלִצִּיּוֹת בְּאוֹפֵן מוֹחֵלֵט אֶךְ וְרַק לְאִלּוּהִים וְלְעוֹלָם לֹא לְמַגִּנְנוֹנִים אֲנוֹשִׁיִּים. הַשְׁמַעְנוּ אֶת הַטַּעֲנָה שֶׁאֲבִסְלוּטִיוֹת אֲנוֹשִׁית הִיא גִּילּוֹם שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה וְהַפְצָרָנוּ בְּאֲנָשִׁים לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה

³ ר' בין היתר ישעיהו א', 17-10; ירמיהו ז', 15-17.

⁴ Robert G.L. Waite, The Psychopathic God: Adolph Hitler (Boston 1993), p. 16.

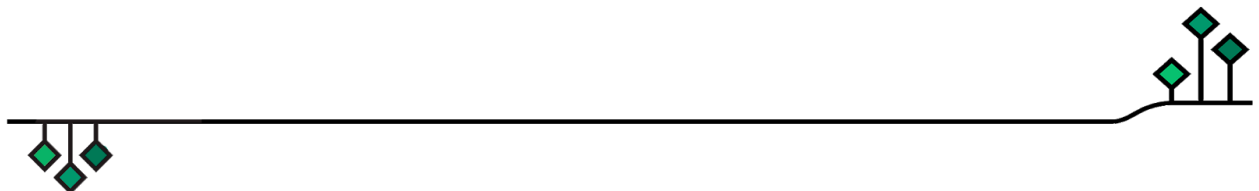

ולהתקרב לאלוהים. רדיפות היהודים לא הוגבלו לאנשים אדוקים ושומרי מסורת אלא כווננו לכולם משום שהם ייצגו תמיד תרבות-נגד למערכת האבסולוטית השלטת – ועדיין החזקנו מעמד.

בשלושה מקרים (מתוך רבים) ניהלנו מערכה עם אלוהים במטרה לקרבו לאנושות או להביא לשיפור יחסיו איתה:

בספר שמות (ל"ב) אלוהים מביע רצון לכלות את עם ישראל על שום בגידתם בברית עם עגל הזהב. האל מציע למשה הנאמן להחליף את עם ישראל בתפקידו כנושא הברית ולהתחיל מחדש עם "גוי גדול" שישתלשל ממשה. אך משה הודף את ההצעה בטענה כי מוטב שאלוהים ימית אותו קודם אם הוא מתכוון למחות את ישראל. או אז דוחק משה באלוהים ומפציר בו שיחשוף את אמות המידה שלו. בהמשך, הוא זוכה לתשובה בניסוח זה: "ה', ה', אל רחום וחנון--אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב-חֶסֶד וְאֱמֶת. נִצַּר חֶסֶד לְאֲלֹפִים, נִשָּׂא עוֹן וְפָשַׁע וְחַטָּאָה; וְנִקָּה, לֹא יִנָּקֶה..." (שמות ל"ד, 7). חז"ל נאבקו עם אלוהים על מנת שיתקרב אל האנושות ויגלה יותר רחמים כלפיה. הם הפכו את תכונות המחילה והחסד שלו לעמודי התווך של עבודות הסליחה והכפרה ביום הכיפורים. הם חזרו שוב ושוב על ההגדרה העצמית של השכינה אך **מחקו את המילים "ונקה לא ינקה"**. ואנחנו התמדנו בנוסח החסר אשר 'פוסח' על ההצהרה "יִנָּקֶה לֹא יִנָּקֶה--פֶּקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בָּנֵי בָנִים, עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים" מדור לדור, עד שגם המסורת וגם האל קיבלו על עצמם להיות אוהבים, רחומים ואפילו מוחלים גם לחייבים ולחוטאים ולדורות ה"שלשים" וה"רבעים". בכך הם קירבו את אלוהים לבני האדם.

כך גם התורה שבכתב: במתן תורה על הר סיני הוצגה רשימה ארוכה של חטאים ופשעים רוחניים שעונשם מוות. כאפוטרופוסים של הדת היהודית, חז"ל הבינו כי עונשי מוות תכופים יערערו את עיקרון כבוד החיים. הם נאבקו עם אלוהים, עם הטקסטים ועם ההליכים המשפטיים שהובילו לגזר דין מוות על פי מורשת החוק העברי. הם הידקו את פרוצדורת אימות העדויות, צמצמו משמעויות טקסטואליות לעונש מוות והקשיחו את הקריטריונים להגדרת פשע חמור שדינו מוות. הם דרשו שכל עונש מוות ייצא לפועל רק אחרי שהנידון יעמוד לדין בבית משפט מחוזי המונה 23 שופטים, וטוב מכך – בבית הדין העליון שבו מכהנים 71 שופטים – כלומר, הסנהדרין.

חז"ל נאבקו ולא חדלו עד שהתעקשותם נשאה פרי ועונש המוות נעלם כמעט כליל. רבי אלעזר בן עזריה מספר שאם פעם ב-70 שנה הסנהדרין היה סומך את ידיו על גזר דין מוות זכה לכינוי "סנהדרין חובלנית".⁵

רבות הדתות אימצו התנהגות שיפוטית כלפי בני אדם ותומכות בחזון אחרית הימים האפוקליפטי. הם צופים שמעטים בלבד ירוויחו מקום בעולם הבא וישרדו לאחר שכל החוטאים 'ינופו' מן העולם באחרית הימים. גם בכך נאבקה המסורת היהודית, בין אם הדבר נעשה מתוך המורשת שלנו או מתוך הקורפוס של דתות אחרות. חז"ל מתעקשים על כך שאלוהים מטבעו הוא יישות אוהבת ולכולם יש חלק בעולם הבא, למעט קומץ של חוטאים שאיבדו במעשיהם את מקומם. חז"ל נאבקו עם אלוהים כדי שיתקרב לאנשים, שלא יהיה שליט מעניש ושולל, אלא שיתחבר כשכינה לעולמותיהם של בני אדם: כישות טובה, מבינה, עוזרת ומוחלת. חז"ל לא ויתרו עד שהשכינה הציגה עצמה לפניהם כאל מלא אהבה לבני אדם.

לסיכום, בני יעקב/ישראל שמרו על האמונה וכיבדו את הקריאה למאבק, לשרות. בעיניי, מודל זה משמש הנחייה להתמודדות עם מערכת החוק הנוקשה שהנחילו לנו התורה והמסורת, כגון היחס להומוסקסואליות, ל'כופרים', לחוטאים ולבני אמונות אחרות. יש להמשיך לשאוף ולא להתפשר עד שגם אנו, בני ישראל, נתגבר ונצליח לקרב בין אלוהים לאנושות ולחמם ביניהם את היחסים.

⁵ משנה מכות א,י.

